

PROBLEMA SĂRĂCIEI ÎN REPUBLICA MOLDOVA: CAUZE FUNDAMENTALE ȘI SOLUȚII PENTRU EDIFICAREA BUNĂSTĂRII

AURELIAN LAVRIC¹

Abstract

The issue of poverty in the Republic of Moldova is one of the most important because it concerns the majority of the citizens of the state, therefore it should be a priority for the governors from Chisinau. It is about securing decent living conditions that are indissolubly linked to human dignity and fundamental human rights. Several causes, of different nature, which generate the poverty of the majority of the Republic of Moldova population, have been identified in the article. Several factors have to be taken into account: cultural (including axiological - morality): corruption and embezzlement from state budgets, endogenous/systemic: inefficiency, precarious business environment, poor legislation, etc. Historical, sociological, comparative methods and others were used. In the paper were proposed solutions to the problem of poverty, which are closely related to the eradication of the causes that generate poverty.

Keywords (max. 10): Cultural Economics, Economic Anthropology, Economic Sociology, Innovations, Development, Political Economy, Poverty, Republic of Moldova, Welfare.

JEL CLASSIFICATION: Z Other Special Topics:

Z0 General: Z100 Cultural Economics; Economic Sociology; Economic Anthropology: General

Z1 Cultural Economics; Economic Sociology; Economic Anthropology: Z12 Religion,

Z120 Cultural Economics: Religion,

Z13 Economic Sociology; Economic Anthropology; Language; Social and Economic Stratification:

Z130 Economic Sociology; Economic Anthropology; Language; Social and Economic Stratification.

INTRODUCERE

Din cele 195 de țări care există în lume la etapa actuală, 25 sunt extrem de bogate, un cetățean având în medie un venit anual de 100.000\$. Dar cele mai multe țări sărace (cele mai sărace dintre ele se află în Africa). În 20 de țări, venitul anual al unui cetățean este sub 1000\$ (Kumbaya.ro). Nivelul creșterii în materie de bogăție este net superior în cazul statelor bogate, în raport cu cele sărace.

Așadar, de ce unele țări prosperă, iar altele stagnează sau chiar sărăcesc? Cercetători din mai multe părți ale lumii își pun întrebarea de ce există inegalități între nivelele de dezvoltare economică a statelor lumii. De-a lungul timpului au fost date diferite răspunsuri. Există mai mulți factori care trebuie analizați în acest context. Sintetizând idei exprimate în acest sens, se poate afirma că un răspuns la această întrebare poate viza următorii factori: cultura, instituțiile, geografia ș.a.

Impactul fiecăruia dintre acești factori este diferit de la caz la caz – de la stat la stat. Dar se poate constata că bogăția unei națiuni se datorează culturii, instituțiilor, gestionării eficiente a resurselor ș.a.

1. *Cultura* vizează mentalitățile unui popor, diferitele sale atitudini, (de exemplu, față de muncă), credințele și visele. Este credința religioasă un impediment pentru prosperitate? Max Weber a demonstrat că nu. Mai mult, el a arătat că anume credința, în spațiul protestat, care a generat o anumită etică, a determinat prosperitatea capitalistă (Weber M., 1993).

Populația din țările dezvoltate, unde există un anumit tip de cultură, are o mare încredere în propria capacitate de a-și modifica destinul prin efort și talent (după pilda evanghelică a stăpânului care la plecare a lăsat talanți slujitorilor săi și le-a poruncit să-i sporească). SUA este un bun exemplu care arată că religia nu încetinește creșterea economică, dimpotrivă. Mai mult, fără respectarea elementară a poruncii „Nu fura!”, fără respectul față de aproapele, față de averea sa, nu poate exista o edificare a bunăstării generale. Numai un popor cu o conștiință de sine națională bine dezvoltată, care conviețuiește în baza unor principii ale unității, solidarității naționale poate genera

¹ Doctor în Istorie, conferențiar universitar, cercetător științific superior, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate al Academiei Militare a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”, Chișinău, str. Haltei, nr. 23, Republica Moldova, <http://www.academy.army.md/amfa/>.

bunăstare comună (poporul evreu este un exemplu bun în acest sens). O țară prosperă este o țară cu un popor. O țară săracă este una cu o populație.

Societățile din Europa de Est, care au trăit colectiv experiența regimului comunist – ateu, sunt un exemplu al degradării economice într-un stat în care nu sunt respectate principiile religioase, dar unde a mai fost anulată proprietatea privată, ceea ce are consecințe adânci în conștiința unui popor [Lavric A., 2003, p. 6].

Problema sărăciei este strâns legată de corupție și delapidări. Cele mai bogate țări sunt și cele mai puțin corupte. Corupția este legată de factorul cultural (moralitate). Atunci când țările sunt corupte, ele nu vor putea colecta suficiente taxe.

2. *Instituțiile* sunt extrem de importante. Este vorba de instituții consolidate și eficiente, care activează în interesul poporului, nu în cel al unei grupări care a acces la putere. Normalitatea din statele prospere este reversul fenomenului denumit de Banca Mondială *stat captiv* din statele sărace, care sunt și eșuate (sărăcia este un indicator al faptului că un stat este eșuat). În statele prospere, instituțiile publice sunt transparente (este vorba de *transparența conducerii*, strâns legată de *integritate*: funcțiile de conducere sunt ocupate de cetățeni pe baza criteriului meritocrației, nu pe baza apartenenței la partidul de guvernământ, respectiv pe baza servilismului față de superiori; cei care ocupă funcții de conducere servesc binele comun, sunt preocupați de a nu-și păta reputația și de a nu-și compromite cariera politică prin corupție și delapidări).

Țările bogate au instituții bune, iar cele sărace instituții foarte proaste (ineficiente). Pentru a obține instituțiile bune este nevoie de voință politică, respectiv de o legislație eficientă. De exemplu, fără o bază de impozitare adecvată, țările sărace nu pot investi în educație, sănătate transport sau siguranță. O mare parte din bogăția celor mai sărace țări se află în conturi din offshore-uri.

Corupția și delapidările sunt strâns legate de gândirea de clan și de sistemul oligarhic: atunci când gruparea de la putere folosește instituțiile statului pentru îmbogățire personală (într-un asemenea caz nu poate fi vorba de eficiență instituțională – în interesul majorității societății). În țările bogate se presupune că angajarea se face pe merit, sunt intervievați o mulțime de candidați și apoi cel mai bun candidat (indiferent de orice relație personală, de orice apartenență a sa politică) este ales pentru locul de muncă. În țările corupte, sub influența gândirii de clan, abordarea este alta: este ales cineva din cercul tău – o rudă sau o persoană servilă, care va executa întocmai instrucțiunile, indiferent dacă (sau tocmai pentru că) sunt în contradicție cu interesele societății. Astfel, țările corupte nu au acces la inteligența și capacitățile tuturor cetățenilor, ci mai degrabă la o mână de oameni, care cel mai probabil sunt ineficienți. În plus, datorită condițiilor create, cei mai funcționali cetățeni pleacă peste hotare, în căutarea unui loc de muncă.

3. *Geografia* este și ea un factor destul de important. Condițiile climatice, calitățile solului (fertil sau arid, zăcăminte de materii prime subterane, de ex. de petrol și gaze) influențează starea generală a unei societăți. Este interesant că țări extrem de sărace sunt localizate în regiunile tropicale. Pe de o parte, în țările cu climă temperată mai ușor se obțin roade în agricultură, atunci când nu se înregistrează secete sau calamități. Charles de Secondat, baron de Montesquieu, Dimitrie Cantemir și alți autori au scris despre acest aspect. În țările nordice viața este pur și simplu mai dură. Pe de altă parte, o gamă foarte largă de boli și accesul redus la apă potabilă, îngreuiază viața în țările cu climă „favorabilă”.

Este importantă chestiunea resurselor naturale (petrol și metale prețioase). În mod paradoxal, țările sărace au resurse din plin. Economisții denumesc resursele naturale „intensificatoare” și asta pentru ele vor ajuta țările cu instituții bune să devină mai bogate, iar țările cu instituții proaste vor ajunge și mai sărace, cauzând ceea ce se numește „capcana resurselor”.

Mai trebuie luați în calcul următorii factori:

4. *Tradiția independenței politice* versus servitute – supunerea față de stăpâni străini, respectiv munca pentru achitarea tributurilor și birurilor străinilor (ceea ce creează o atitudine față de muncă – atunci când lucrătorul nu dispune de roadele muncii sale).

3. *Raportul rural – urban* (impactul burgheziei asupra economiei unei țării). O țară cu preponderența urbanului este una prosperă. Acest raport este strâns legat de ponderea diferitelor

sectoare în structura economică a unei țări. În statele bogate ponderea agriculturii este mai mică în raport cu ponderea mai mare a sectoarelor industrie, servicii;

4. Societate tradițională, bazată pe economia naturală (autosuficiență) versus societate de consum (Economia naturală reprezintă acel sistem economic în care bunurile produse au ca destinație consumul propriu al producătorilor, iar nevoile oamenilor sunt satisfăcute în mod direct prin autoconsum);

9. Proprietatea privată garantată și intangibilă. David S. Landes a arătat foarte elocvent că acesta este un criteriu fundamental care a stat la baza edificării statelor prospere [Landes D.S., 2013];

10. Accesul egal la activitatea economică, condiții egale pentru fiecare, respectiv cei capabili și talentați își împlinesc proiectele economice, în propriul beneficiu și în beneficiul consumatorilor;

11. Justiție veritabilă (care garantează proprietatea privată, exclude succesul unor atacuri raider asupra afacerilor profitabile).

12. Nivelul de dezvoltare tehnologică scăzut, nivelul scăzut al cercetărilor științifice aplicative. La momentul actual, practic este vorba de satisfacerea cerințelor față de implementarea principiilor societății cunoașterii: economie digitală, genetică, IT (inteligentă artificială), energetică (energii regenerabile), robotică ș.a..

1. DE CE REPUBLICA MOLDOVA ESTE UN STAT SĂRAC

Problema sărăciei majorității cetățenilor statului Republica Moldova ar trebui să fie una prioritară pentru guvernării de la Chișinău. Fericirea umană este rezultatul securității: a siguranței, a bunăstării, la care aș adăuga sentimentul religios: credința – respirația veșniciei, care dă sens vieții umane, aici și dincolo de viața lumească limitată în timp (comuniunea cu Dumnezeu). Acești trei factori pot determina trăirea fericirii pe pământ de către ființa umană. După cum vedem, bunăstarea este un element al fericirii omului. Este vorba de asigurarea unor condiții decente de viață, care sunt indisolubil legate de demnitatea umană, de drepturile fundamentale ale omului. Cu regret, statul moldovenesc a arătat că de la renașterea sa – la 27 august 1991 – nu a fost capabil să le asigure, indiferent de forțele politice care au controlat frâiele puterii în stat.

Există mai multe **cauze**, de diferită natură, care generează starea de sărăcie a majorității populației statului Republica Moldova, care duce la degradarea statului. Trebuie luați în calcul mai mulți *factori*:

I. Cei mai importanți sunt *factorii* culturali:

1. Degradarea **moralității** poporului unei țări conduce la degradarea economică, respectiv la sărăcie generalizată. O societate de hoți, care se regăsesc atât la nivelul conducerii (cu referire la miliardul furat din rezervele valutare ale BNM), cât și la nivelul cetățenilor de rând (cu referire la furturile din case, apartamente, mașini și chiar din buzunare, în mijloacele de transport în comun), nu poate fi una prosperă. În acest sens, trebuie remarcate în mod special: 1. corupția autorităților publice și delapidările din banii publici: este o axiomă expresia conform căreia *țările cele mai sărace din lume sunt cele mai corupte* [Greytak S.A.], 2. atacurile raider în vederea preluării afacerilor care aduc profit.

Așadar, o comunitate care nu se conduce de valori morale (valoarea universal-umană este: Ce ție nu-ți place, altuia nu face; Creștinismul a desăvârșit această valoare, prin expresia: Ceea ce vreți ca oamenii să vă facă vouă, asemenea și voi faceți-le). O țară săracă este una eșuată, aflată în proces de degradare și în cazul acesteia întrebarea care se pune este: de ce (cum se face că) o țară ajunge în proces de disoluție? Din cauza degradării morale a oamenilor care îl constituie, statul Republica Moldova este cel mai sărac din Europa (este în proces de disoluție).

2. Regimul sovietic a generat în mentalitatea moldovenilor *paternalismul*, care înseamnă că cetățenii așteaptă ca statul să le rezolve problemele sociale, ca în sistemul socialist din fosta URSS, în care statul sovietic anihila orice inițiativă economică privată, cetățenii fiind impuși să lucreze exclusiv la stat, în condiții egale, dar, de regulă, pentru majoritate, mizere.

3. Gradul redus al *gândirii critice* este un impediment pentru redresarea economico-socială. Oameni cu o lipsă cu ușurință devin victime ale manipulării celor rău intenționați, mai ales în campaniile electorale. Un stat în care majoritatea populației este constituită din indivizi inconștienți, fără capacitate de a raționa critic, lesne va fi manipulată de grupări rău intenționate.

4. Gradul scăzut de *educație* privind inițierea și desfășurarea afacerilor. Scriitorul american Robert Kiyosaki a arătat importanța educației antreprenoriale pentru succesul economic.

II. Mai trebuie abordați și **factori sistemici endogeni** (cu referire la sistemele create de oameni: sistem politic, sistem economic, sistem social):

1. Un mediu de afaceri defectuos (legislație echivocă),

2. Mimarea luptei cu corupția (sunt trași la răspundere cei care nu fac parte din partidul de guvernământ sau cei care nu sunt afiliați acestuia – nu cotizează),

3. Un sistem de justiție care nu garantează proprietatea privată (afacerile),

4. Asistența financiară precară pentru agenții economici (accesul dificil la creditare utilă din partea instituțiilor financiare moldovenești),

5. Gradul scăzut de elaborare, producere și aplicare a tehnologiilor inovaționale în procesul de producție sau de prestare a serviciilor – incapacitatea de implementare a standardelor *societății cunoașterii*, ce nu se poate înrădăcina în RM ca în statele avansate: nu există centre de cercetări în tehnologii de vârf (energie regenerabilă, economie digitală, nano-tehnologii, High Tech, inteligență artificială, robotică ș.a.). Academia de Științe a Moldovei se află într-o criză continuă, fără să poată ține pasul cu dezvoltările din domeniul științei avansate.

Problema statelor eșuate – a organismelor statale în descompunere, incapabile de a genera prosperitate, este asumată și de statele viabile din jur, dornice să dispună de stabilitate și securitate. De aceea, acestea încearcă să le susțină prin donații, dar din cauza corupției și ineficienței, aceste ajutoare nu generează schimbările scontate.

2. FACTORI AI EDIFICĂRII PROSPERITĂȚII ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Soluțiile pentru creșterea economică și îmbunătățirea nivelului de viață a majorității populației Republicii Moldova trebuie să vizeze reforme în toate domeniile menționate:

1. În domeniul educațional – încurajarea antreprenoriatului, dar și stimularea abordării inovaționale a afacerilor – în cadrul *societății cunoașterii*;

2. Crearea condițiilor optime pentru cercetări în tehnologii de vârf, atât în institute ale Academiei de Științe, cât și în universitățile din țară;

3. Lupta cu corupția și cu delapidările din sistemul bancar și din bugetele de stat,

4. Crearea unui mediu de afaceri atractiv, care nu numai să-i determine pe cetățenii RM să nu migreze în căutarea locurilor de muncă peste hotare, dar și să creeze condiții favorabile pentru atragerea de investiții și tehnologii de vârf în statul moldovenesc, pentru revenirea migranților moldoveni plecați peste hotare;

5. Un sistem de justiție care să garanteze proprietatea privată și să facă imposibile atacurile raider în vederea preluării de către grupări ale crimei organizate a afacerilor profitabile, prin deposedarea celor care le-au lansat și consolidat,

6. În funcțiile de conducere în stat trebuie să ajungă persoane selectate după criteriul meritocrației, profesionalismului, eficienței în activitate, nu după criteriul servilismului față de organele partidului de guvernământ;

7. Sunt necesare abordări ale politicii fiscale care să încurajeze afacerile, care să elimine economia tenebră.

Este necesară o abordare inteligentă la nivelul autorităților publice centrale: elaborarea unor strategii de dezvoltare economică (rezultând dintr-o viziune) ce ar identifica niște nișe în care RM poate fi competitivă pe piețele regionale, încurajându-se exporturile în toate direcțiile posibile. Republica Moldova trebuie să dezvolte capacități de producție și de prestare a serviciilor, care să depășească domeniul agriculturii, în care totuși, nu trebuie să cedeze cotele de piață deținute în prezent, ci chiar să și le mărească.

Schimbând mentalitățile, economia moldovenească poate fi îndreptată într-o direcție favorabilă de dezvoltare, care să producă bunăstare majorității societății moldovenești. Soluțiile pentru creșterea economică trebuie căutate și găsite de profesioniști în economie. Eradicând pe de o parte, fenomenul neplății impozitelor, pe de alta, acțiunile organelor de stat (de control al activității agenților economici) de înăbușire a afacerilor incipiente și deja consolidate, prin impozitare exagerată, acordarea de amenzi usturătoare, economia RM poate fi revigorată.

CONCLUZII

Există mai multe cauze ale sărăciei în Republica Moldova. Degradarea economică este consecința *degradării morale* și a *lipsei unei gândiri critice* (se poate constata și *degradarea fizică*: numărul tot mai mare de persoane cu grupă de invaliditate, numărul mare de pensionari, în condițiile plecării peste hotare a populației aptă de muncă – cea care generează cele mai multe vărsăminte în bugete de stat). Un popor în cadrul căruia unii fură pe alții, deci care se fură pe ei înșiși, nu poate fi prosper. Dacă îți furi frații (conașionalii), dacă îți furi țara – îți taie crasa de sub picioare: se pare că unii nu sunt capabili să înțeleagă acest adevăr.

Prosperitatea poate fi edificată în Republica Moldova. Dar o problemă poate fi rezolvată numai prin conștientizarea cauzelor apariției sale. De fapt, eliminarea cauzelor înseamnă rezolvarea problemei. Statul Republica Moldova va scăpa de sărăcie atunci când majoritatea cetățenilor săi, atât cei de la guvernare, cât și votanții, vor trece printr-un proces de renaștere morală și intelectuală. Nu este posibilă redresarea situației cu persoane degradate moral, guvernând țara. Atâta timp cât aceștia sunt cei care se impun, statul va sărăci (în timp ce ei se vor îmbogăți). Deci, soluția ține de schimbarea mentalității poporului Statului Moldovenesc: printr-o renaștere duhovnicească și intelectuală este posibilă renașterea țării. Cum poate avea loc această dublă renaștere? Întrucât este ceva ce ține de mentalitate, ea trebuie să aibă loc în mintea fiecărui cetățean, prin conștientizare, înțelegere și prin asumare și acțiune în consecință. Statele prospere sunt un exemplu al faptului că se poate, prin muncă conștiincioasă.

BIBLIOGRAFIE:

1. Landes, David S. *Avuția și sărăcia națiunilor. De ce unele țări sunt atât de bogate, iar altele atât de sărace*, Ed. Polirom, Iași, 2013.
2. Lavric A., *Identitate etnică și confesiune în istoria gândirii politice. Abordări din anii '30 ai sec. XX*, CE USM, Chișinău, 2003, p. 6.
3. Weber, Max, *Etica protestantă și spiritul capitalismului*, Editura Humanitas, București, 1993.
4. Scott A. Greytak: „Țările cele mai sărace din lume sunt cele mai corupte”, <https://www.zdg.md/editia-print/exclusiv/tarile-cele-mai-sarace-din-lume-sunt-cele-mai-corupte>, accesat: 18.09.2018.
5. Smith Adam, *Avuția națiunilor*, Editura Publica, București, 2011.
6. *De Ce Unele Țări Sunt Dezvoltate Și Altele Extrem De Sărace?*, <https://kumbaya.ro/cultura/de-ce-unele-tari-sunt-dezvoltate-si-altele-extrem-de-sarace/>, accesat: 18.09.2018.